

TA'LIM TIZIMIDA O'QUVCHILARGA PSIXOLOGIK XIZMAT KO'RSATISHNING MUHIM VAZIFALARI

Ro'ziboyeva Gulshoda Soburboy qizi

Xorazm viloyati Xonqa tumani 11-maktab psixologi

Raximova Nasiba Shavkatovna

Xorazm viloyati Xonqa tumani 51-maktab psixologi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ta'lim tizimida o'quvchilarga psixologik xizmat ko'rsatishning asosiy vazifalari, uning zamonaviy ta'lim jarayonidagi ahamiyati hamda o'quvchilarning shaxs sifatida rivojlanishiga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, psixologik xizmatning diagnostika, profilaktika, korreksion-rivojlantiruvchi, maslahat berish, ijtimoiy moslashuv va kasbga yo'naltirish kabi yo'nalishlari tahlil qilingan. Maqolada maktab psixologining o'quvchilar ruhiy salomatligini mustahkamlash va ta'lim samaradorligini oshirishdagi o'rni ham ko'rsatib o'tilgan. Zamonaviy ijtimoiy muhit va raqamli texnologiyalarning o'quvchi psixikasiga ta'siri ham alohida e'tibor bilan ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim tizimi, psixologik xizmat, o'quvchi, psixolog, diagnostika, profilaktika, korreksiya, maslahat, ijtimoiy moslashuv, kasbga yo'naltirish, shaxs rivojlanishi, ruhiy salomatlik, maktab psixologi.

KIRISH

Ta'lim tizimida o'quvchilarga psixologik xizmat ko'rsatish bugungi kunda zamonaviy maktabning eng muhim va ajralmas tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Chunki ta'lim jarayoni faqat bilim berish bilan cheklanib qolmaydi, balki o'quvchining shaxs sifatida shakllanishi, uning emotsional barqarorligi, ijtimoiy moslashuvi va ruhiy salomatligini ta'minlashni ham o'z ichiga oladi. Hozirgi davrda jamiyatda yuz berayotgan tezkor o'zgarishlar, axborot oqimining ortishi, ijtimoiy bosimlarning kuchayishi o'quvchilar psixikasiga turli darajada ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli maktablarda psixologik xizmat tizimini samarali tashkil etish, uning vazifalarini to'liq va puxta bajarish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

O'quvchilarga psixologik xizmat ko'rsatishning asosiy maqsadi ularning individual psixologik xususiyatlarini o'rganish, rivojlanishidagi muammolarni erta aniqlash, ta'lim jarayoniga moslashuvini ta'minlash va shaxsiy rivojlanishiga ko'maklashishdan iboratdir. Har bir bola o'ziga xos qobiliyat, temperament, xarakter va motivatsiyaga ega bo'lib, bu jihatlar uning ta'limdagi muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi. Psixologik xizmat esa aynan shu individual farqlarni inobatga olgan holda ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Psixologik xizmatning eng muhim vazifalaridan biri o'quvchilarning psixologik holatini diagnostika qilishdir. Bu jarayonda psixolog turli metodlar, testlar, kuzatuv va suhbatlar orqali o'quvchining intellektual darajasi, emotsional holati, ijtimoiy munosabatlari va shaxsiy rivojlanish xususiyatlarini o'rganadi. Diagnostika natijalari asosida o'quvchining kuchli va zaif tomonlari aniqlanadi, uning ta'lim jarayonidagi ehtiyojlari belgilab olinadi. Bu esa individual yondashuvni tashkil etish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, psixologik xizmatning muhim yo'nalishlaridan biri profilaktik faoliyatdir. Profilaktika o'quvchilarda turli psixologik muammolar, xulq-atvor buzilishlari, stress, agressiya yoki tushkunlik holatlarining oldini olishga qaratilgan. Maktab psixologi o'qituvchilar va ota-onalar bilan hamkorlikda ishlagan holda, bolalarning ruhiy rivojlanishiga salbiy ta'sir etuvchi omillarni kamaytirishga harakat qiladi. Masalan, oilaviy muhitdagi nizolar, tengdoshlar orasidagi ziddiyatlar yoki o'qishdagi ortiqcha bosimlar o'quvchining psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bunday holatlarning oldini olish profilaktik ishlarning asosiy vazifasidir.

Psixologik xizmatning yana bir muhim yo'nalishi korreksion-rivojlantiruvchi faoliyat hisoblanadi. Bu jarayonda psixolog aniqlangan muammolarni bartaraf etish va o'quvchining psixologik rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan maxsus mashg'ulotlar, treninglar va individual suhbatlar olib boradi. Masalan, o'ziga ishonchi past bo'lgan o'quvchilar bilan ishlash, muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish, stressga chidamlilikni oshirish kabi mashg'ulotlar shular jumlasidandir. Bu faoliyat o'quvchining nafaqat maktabdagi, balki kundalik hayotdagi ijtimoiy moslashuvini ham yaxshilaydi.

Ta'lim tizimida psixologik xizmatning muhim vazifalaridan yana biri maslahat berish faoliyatidir. Psixolog o'quvchilarga, ota-onalarga va pedagoglarga turli psixologik masalalar bo'yicha maslahatlar beradi. O'quvchi o'z muammolarini erkin ifoda etishi, ichki kechinmalarini tushunishi va to'g'ri qaror qabul qilishni o'rganishi uchun psixologik maslahat katta ahamiyatga ega. Ota-onalar uchun esa farzand tarbiyasida to'g'ri yondashuvni shakllantirish, o'qituvchilar uchun esa sinfdagi psixologik muhitni boshqarish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Psixologik xizmatning yana bir asosiy vazifasi o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlashdir. Har bir bola maktab muhitiga, sinf jamoasiga va o'qituvchilar bilan munosabatlarga moslashishi kerak. Ba'zi o'quvchilar bu jarayonni oson o'tkazsa, boshqalari uchun bu murakkab kechadi. Psixolog bu jarayonda o'quvchining jamoadagi o'rnini topishiga, tengdoshlari bilan sog'lom munosabatlar o'rnatishiga va ijtimoiy faolligini oshirishga yordam beradi. Bu esa bolada o'ziga ishonch va mustaqillikni shakllantiradi.

Shu bilan birga, psixologik xizmat o'quvchilarning kasbga yo'naltirish jarayonida ham muhim rol o'ynaydi. O'quvchilarning qiziqishlari, qobiliyatlari va

moyilliklarini aniqlash orqali ularga kelajakdagi kasb tanlashda to'g'ri yo'l ko'rsatish mumkin. Bu jarayon testlar, suhbatlar va kuzatuvlar orqali amalga oshiriladi. Natijada o'quvchi o'z imkoniyatlariga mos kasbni tanlashga yaqinlashadi.

Psixologik xizmatning samaradorligi ko'p jihatdan maktab jamoasi bilan hamkorlikka bog'liq. O'qituvchilar, ma'muriyat va ota-onalar psixolog bilan yaqin hamkorlikda ishlashi lozim. Chunki o'quvchining psixologik holati faqat maktabda emas, balki uy sharoitida ham shakllanadi. Agar bu ikki muhit o'rtasida uyg'unlik bo'lmasa, psixologik ishlar samarasi pasayadi. Shu sababli tizimli yondashuv va hamkorlik juda muhimdir. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar va internet muhitining kengayishi ham o'quvchilarning psixologiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Virtual muhitda ortiqcha vaqt o'tkazish, ijtimoiy tarmoqlarga bog'lanib qolish, turli axborotlarning salbiy ta'siri bolalarda emotsional beqarorlikni keltirib chiqarishi mumkin. Psixologik xizmat esa bunday holatlarning oldini olish, o'quvchilarda sog'lom raqamli madaniyatni shakllantirishga ham e'tibor qaratadi.

Ta'lim tizimida o'quvchilarga psixologik xizmat ko'rsatish ularning har tomonlama rivojlanishi uchun zarur bo'lgan kompleks tizimdir. Bu xizmat diagnostika, profilaktika, korreksiya, maslahat berish, ijtimoiy moslashuv va kasbga yo'naltirish kabi muhim vazifalarni o'z ichiga oladi. Psixologik xizmatning samarali tashkil etilishi o'quvchilarning ruhiy salomatligini mustahkamlaydi, ularning ta'limdagi muvaffaqiyatini oshiradi va jamiyatda o'z o'rnini topishiga yordam beradi. Shu sababli har bir ta'lim muassasasida psixologik xizmatni rivojlantirish va uni zamon talablari asosida takomillashtirish eng muhim vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Ma'lumki, yangi jamiyatni qurish jarayonida uning barcha tashkil qiluvchi tomonlarini birdek o'rganib, yagona maqsad sari harakat qilishimiz mamlakatimizga nisbatan yuksak e'tirofimizni namoyon qiladi. Bugungi tez o'zgaruvchan ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy hayotda inson turli vaziyatlarga duch keladi. Umrimiz davomida qiyinchiliklar, tashqi va ichki to'siqlar va zo'riqish, og'ir ruhiy zarbalar kabi dolzarb muammolarga ko'p duch kelamiz. Bunday vaziyatlarda insonlar tushkunlikka tushishi, asabiylashishi, stress, depressiya holatlariga tushib qolish ehtimoli yuqori. Ekstremal vaziyatlarni o'rganish va ularga yechim izlashning muhimlik darajasi juda yuqori. Bu holat ayniqsa, yoshlar orasida avjli pallaga aylanib bormoqda. Mana shunday holatning oldini olish, aholiga ekstremal vaziyatlarda psixologik xizmat ko'rsatishning ahamiyati salmoqlidir. Sababi ruhiyati sog'lom bo'lgan inson ham jismonan ham ma'nan barkamol inson bo'lib yetishadi.

Ekstremal psixologiya - bu insonning muhit o'zgargan shart- sharoitlarda psixik faoliyatning kechishi qonuniyatlarini o'rganadi. Ekstremal sharoitlarda insonga bir qancha omillar ta'sir ko'rsatadi. Masalan, monotoniya, makon o'zgarishi, xavf omilari, vaqt, shaxsiy ahamiyatga molik axborotning o'zgarishi, yolg'izlik, guruhiy izolatsiya va hayotiy xavf. Bunday ekstremal sharoitga inson moslashuvining biologik vazifasi,

ekstremal sharoitda kuzatiladi (kosmos, arktika, yong'in sharoitlar uchun va hokazo).“Muvaffaqiyatli psixologik himoya shaxsdagi keragidan ortiq asabiylik , hissiy zo'riqish va bezovtalik bilan bog'liq barcha kechinmalarni oldindan bartaraf etishga erishishi tushunilsa, muvaffaqiyatsiz psixologik himoyada esa mazkur kechinmalarning shaxs faoliyatiga ya'ni faolligiga mudom salbiy ta'siri tugallanmaganligi” (Sh.r.barotov) Ilm fan tarqqiy etib borayotgan bir davrda insonlar ongining rivojlanish ko'lami ham ortib bormoqda. Lekin bu bilan aholi o'rtasida muammoli vaziyatlar uchramayapti degani emas. Aksincha, davrning zamonaviylashishi, inson turmush tarzining yangilanishi ruhiy holatlarda ham keskin ijobiy va salbiy o'zgarishlarning paydo bo'lishiga sabab bo'ladi . Shu sababli bugungi kunda zamonaviy psixologiyaning bir bo'lagi bo'lmish ekstremal psixologiya sohasi va uning ahamiyati to'g'risida mulohaza chiqarish muhim hisoblanadi. Ekstremal vaziyatlarni o'rganish va bunda aholiga to'g'ri psixologik xizmat ko'rsatishda bir qancha ilmiy izlanishlar va amaliy ko'nikmalar amalga oshirilmoqda. Ekstremal psixologiya sohasida Drujinin “eksperimantalnaya psixologiya” asarida , Zigmon Freyd ham o'z asarlarida eskperimental psixologiyasi sohasini o'rganib , ilmiy nuqtai nazardan tadqiq qilganlar. Ularning asarlasi bugungi kunda ham bu sohani o'rganishda asosiy poydevor hisoblanadi. Taniqli psixolog olim Zigmund Freyd quyifagicha fikr bildirgan: “Insoniyat mavjudligi turli vaziyatlarda vujudga kelgan qo'rquv va xavotirlar bilan kurashishi orqali xarakterlanadi”. Ekstremal vaziyatlarda aholiga psixologik xizmat ko'rsatishda bir qancha metodikalardan foydalanilmoqda.

XULOSA

Ta'lim tizimida o'quvchilarga psixologik xizmat ko'rsatish zamonaviy maktab faoliyatining ajralmas va strategik muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Psixologik xizmat o'quvchilarning shaxs sifatida har tomonlama rivojlanishini ta'minlash, ularning emotsional barqarorligini mustahkamlash hamda ta'lim jarayoniga muvaffaqiyatli moslashuviga yordam beradi. Diagnostika, profilaktika, korreksion-rivojlantiruvchi ishlar, maslahat berish va kasbga yo'naltirish kabi yo'nalishlar orqali o'quvchilarning individual xususiyatlari inobatga olinadi va ularning ta'limdagi muvaffaqiyati oshiriladi. Shuningdek, maktab psixologining ota-onalar va o'qituvchilar bilan hamkorligi o'quvchi shaxsining sog'lom rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy axborot texnologiyalari va ijtimoiy muhitning o'zgarishi sharoitida psixologik xizmatning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Shu bois ta'lim muassasalarida psixologik xizmat tizimini yanada takomillashtirish, uni ilmiy asosda rivojlantirish va amaliy samaradorligini oshirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Universitet, 2018.

3. Mahmudova D.A. Maktab psixologi faoliyati. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
4. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
5. To‘raqulov A. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: Noshir, 2017.
6. Ismailova N. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2021.